

'אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא... וחוטרא אבתריה'. נרמז בזה שיש אדם המגיע למדרגה רוחנית ויש לו מזה רגש התפארות ח"ו, אזי מרחמים עליו מן השמים ומכשילים אותו באיזו שגיאה או במקרה רע כדי להשפילו, וזהו בחינת הכלב שמכים אותו במקל כדי שלא ייסרך. (מגדל דוד בראש הספר, משמרת איתמר במדבר – בשם הרה"ק מלובלין)

דף קנו

'היכי משני? אמר רב חסדא: על יד על יד' – מעט מעט (רי"ף וש"מ). ואף על פי שחצי שיעור אסור מהתורה, יש לומר שהקלי הואיל וכבר נתקן באור לאכילה דומה לדבר שנאפה ונתבשל לפיכך אין בגיבולו משום מלאכת לישא אלא תיקון אוכל בעלמא, וכמו רוטב שנותנים לתוך התבשיל, וכיון שאין בדבר משום מלאכה דאורייתא לכך הותר מעט מעט שנחשב קצת שינוי. או גם מפני שעושה כן בשעת אכילה, ומשום שדרך אכילה בכך מותר [בדומה לסברת רב חסדא (לעיל עד) לענין בורר]. ואולם בקמח רגיל אין טעם להתיר לישא לתרנגולים אפילו בפחות פחות מכשיעור, שהרי חצי שיעור אסור מהתורה (עפ"י באור הלכה שכא, יד ד"ה שמא). עוד בפרטי דיני השינויים הנוכחים בסוגיא, ובדירוגם – ע' בשאלות ותשובות לסיכום.

'הכי אמר אבהו דאמך משמיה דרב, ומנו רבי ירמיה בר אבא: גובלין ולא מספיין'. לפירוש הרמב"ן, רבי ירמיה דיבר בגיבול מורסן לשוורים שאינו מגבל היטב וכמו שאמרו בסמוך שמערב שתי וערב וניעור כלי בלבד – לכך מותר, אבל גיבול גמור אסור אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה. ומדברי בעל המאור משמע שאין חילוק בדבר, אלא רבי ירמיה בר אבא מדבר אף בגיבול גמור, אלא שעושה בשינוי. ע"ע בשיטת הרמב"ם בספר חדושים ובאורים.

'האי מאן דבמעלי שבתא יהי גבר חזרן...'. שדרך בעלי משא ומתן המוכרים סחורתם לחנויות, בערב שבת מחזרים אחריהם לקבץ דמי הסחורות. וכן גבאי צדקה ומקבלי צדקה מחזרים על בעלי בתים בערב שבת יותר משאר הימים. וכדי שלא תטעה לפרש 'חזרן' – מחזר על הפתחים, לכך פירש חזרן במצוות (בן יהודע).

'אמר רב נחמן בר יצחק: חזרן במצות... אמר רב נחמן בר יצחק: וצדקן במצות'. כמידתו אמר, שנקרא (לעיל לז: 'בעל מעשים').

[מקובל אצל הצדיקים בשם רבינו הקדוש החוזה מלובלין זי"ע, כי היתה נפשו שמחה בלימוד הש"ס בבואו למימרת רב נחמן בר יצחק.

והגיד, כי ה'בעל דבר' רצה ליתן לו הרבה מדרגות יותר ולהניח לו הרבה דברים, רק שלא ילמוד גמרא ובפרט מימרת רב נחמן בר יצחק. והכיר מזה וידע ברוח קדשו שזהו תיקון גדול לנפש לרצונו ית"ש, רק שילמדו גמרא, ובפרט בבואו לדברי ר' נחמן בר יצחק' (דברי תורה ח"א כב)].

'האי מאן דבשבתא יהי בשבתא ימות עד דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא'. כלומר כך היא המדה, אבל יכול הדבר להשתנות על פי זכות ועבירה וכד', שיש הנאסף קודם זמנו ובלא עתו, או זכות גרמה לו שימות ביום אחר וייספד כראוי (ע' לעיל ל.). ועוד, לא כל הנולד בשבת חיללו עליו את השבת. ועוד יש ליישב על פי המובא בספר הרוקח שכל אדם יש לו מזל למעלה והוא המקיימו למטה, ויתכן שאותו מזל שלמעלה מת בשבת והריהו חשוב כמת (עפ"י שו"ת מהרי"ל רג. וע' מהרש"א שלא אמרו מת בשבת אלא בצדיקים שממלא להם הקב"ה שנותיהם).

'האי מאן דבלבנה... אכיל דלא דיליה ושתי דלא דיליה'. (עפרש"י). כלבנה שאין לה אור עצמי אלא אורה בא לה מהחמה. (וכן פרש בספר כתנות אור להגאון בעל פנים מאירות – בראשית. עפ"י הוזהר (ויחי רמט) ויקהל רטו. חקת קפא:). וע' גם בתורי"ד ראש השנה כג: – הובא במאור ישראל כאן).

הבחירה הבסיסית היא כיצד משתמש האדם בתכונותיו. הגמרא בשבת מבארת השפעת הכוכבים והמזלות בשעת הלידה על תכונות האדם, כגון האי מאן דבמאדים – יהא גבר אשיד דמא (שופך דמים). אמר רב אשי: אי אומנא אי גנבא אי טבחא אי מוהלא. תכונות אי אפשר לעקור. קר המזג אינו יכול להשתנות להיות חם המזג. על דרך זו, תכונה של שפיכות דמים אי אפשר לעקור, אך תלוי הוא כיצד משתמשים בה, ומונה רב אשי ארבע אפשריות: רופא, גנב העלול לרצוח, שוחט או מוהל. כולם 'שופכי דם' אבל המוהל למצוה גדולה, השוחט אינו מקיים מצוה חיובית שהרי אין חיוב לאכול בשר אבל כשרוצים לאכול בשר מצוה לשחוט, הרופא מצייל נפשות במה שהוא שופך דם, ורק הגנב משתמש בכח זה לרעה. זוהי הבחירה הגורלית אשר בה קובע האדם את דרכו בחיים על ידי שהוא מכריע את תכונותיו לצד זכות או לצד חובה; מוגבלת היא כי אין בידינו לשנות או לעקור תכונות הקשורות במזג, אבל עשירה היא הבחירה כי הרבה דרכים לפני האדם בניצול תכונותיו לטובה. כך מצינו כאשר ישי הביא את דוד לפני שמואל, והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב ראי – 'כיון שראה שמואל את דוד אדמוני, נתיירא, אמר זה שופך דמים כמו עשׂו! אמר לו הקב"ה: עם יפה עינים – עשׂו מודעת עצמו הוא הורג אבל זה מודעת סנהדרין הוא הורג (ילקוט). הבדל כה קיצוני בתכונה אחת – עשׂו, ולהבדיל דוד המלך ע"ה (עלי שור ח"ב עמ' לח).

*

מאמר מתוך ספר מכתב מאליהו (ח"ד עמ' 98 ואילך):

שני גדריו מזל

'מזל' בא משורש 'נזל' (רד"ק), והוא מציין את ההשפעה היורדת ממעלה למטה. וכן מבואר אצלנו במקום אחר שגדר המזל הוא כלל הכלים והסביבה המושפעים לאדם מאת השי"ת כדי שימלא בהם את חלקו בתכלית הבריאה, דהיינו חלקו המיוחד בגילוי כבודו ית' היוצא לפועל על ידי בחירת האדם. האם אפשר לאדם לשנות את מזלו על ידי בחירתו? לשאלה זו מצאנו לכאורה תשובות שונות

בדברי רבותינו ז"ל. רבי חנינא אומר: מזל מחכים (לפי המזל היא החכמה. רש"י), מזל מעשיר, ויש מזל לישראל, (שאיך תפלה וצדקה משנה את המזל). רבי יוחנן אומר: אין מזל לישראל... ואף רב סבר אין מזל לישראל (דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה). רבא, כנראה, סבר כרבי חנינא, כי אמר 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא' (מועד קטן כה.).

אבל משמע מדברי התוספות (שבת שם ד"ה אין) שאין כאן מחלוקת, שכתבו 'מכל מקום על ידי זכות גדול משתנה... כדאמר ביבמות פרק החולץ (ג.) זכה מוסיפין לו (שנים), לא זכה פוחתין לו, דאין מזל לישראל'. ועוד כתבו שם: 'אבל פעמים שאין המזל משתנה'. ובמועד קטן (שם ד"ה אלא) הוסיפו התוספות: 'ופעמים שאין משתנה כדאמרין בתענית (כה.) גבי רבי אלעזר בן פדת דא"ל ניהא לך דאחריב עלמא, אולי איברת בשעתא דמזוני'. היינו שכל זכותיו של ר' אלעזר בן פדת לא הועילו לו לשנות את מזלו מצער העניות, אלא רק אם יחריב השי"ת את העולם ויברא הכל מחדש, אולי אז יודמן לו מזל של מזונות. וצריך עיון, במה תלוי אם משתנה המזל או לא.

שני חלקים

פשר הדבר הוא, שיש (אדם) שחלקו הוא ענין מסויים בגילוי כבוד שמו ית', והעניות והעשירות ושאר הנסיבות והמצבים הם רק כלים לזה; ויש אשר העניות או העשירות הם מעצם חלקו בגילוי.

מי שחלקו למשל בתלמוד תורה, הרי שנינו 'כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר', ולהיפך (אבות ד, ט). היינו, שאם ממלא את תפקידו בשלמות יתכן ויתנו לו עוד כלים כדי שיוכל להמשיך בעבודתו, כענין 'אוכל פירותיהם בעולם הזה', שהפירות הם מתן כלים נוספים לאפשר לו להוסיף בעבודתו, כמו שכתוב ונתתי מטר ארצכם בעתו... כמו שביארנו בכמה מקומות. וכן להיפך, אם אינו זוכה ממעטים לו כלים.

והנה רבא שאמר 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא' הוא עצמו מעיד שהוא התפלל שיהיה חכם כרב הונא ונענה, ושיהיה עשיר כרב חסדא ונענה (מועד קטן שם), כי על ידי התפלה יכול להתעלות ולהתרומם ולהידבק עוד יותר בשי"ת, ועל ידי זה יהיה ראוי לסייעתא דשמיא ולכלים שהוא מבקש. והיינו שכתבו התוספות שעל ידי זכות גדול משתנה המזל.

וולא רק על ידי זכות יכול מזל כזה להשתנות. מרגלא בפומא דאינשי 'משנה מקום משנה מזל' (והוא מירושלמי (שבת ו, ט) 'פעמים... ששינוי מקום גורם') וכבר הזכרנו בקצרה במקום אחר, ואפשר לתת דוגמא שתקל לנו להבין את הענין על בורייו. הרי ידוע שהכלים הם תמיד לפי התכלית. נניח, למשל, שתכליתו של יהודי אחד – חלקו בגילוי – הוא לסייע ללימוד תורה. אם הוא נולד בארץ שהפרנסה בה בדוחק גדול, יתכן שמזלו – על פי תכליתו – יגרום לו עניות, כי אז יצטרך להיות מלמד תינוקות ובה תהיה לו הזדמנות נאותה למלא את תפקידו בעולם הזה, שהוא כאמור סיוע לתלמוד תורה. נסיונו יהיה אם ללמד לתינוקות בנאמנות או לא. אבל אם איש זה יבחר לעקור דירתו אל ארץ אחרת אשר אין שם 'חדרים' שיוכל למלא בהם תפקיד מלמד תינוקות, איך ימצא אז את ההזדמנות הנאותה להשלים חלקו בבריאה? יתכן שאז מזלו ישפיע לו – לפי תכליתו – עשירות; ונסיונו – אם להשתמש בעושר שנתנו לו לתמוך בלומדי

תורה או לא. אם כן יעשה, הרי בא על תכליתו שהיא כאמור סיוע לתלמוד תורה. ובוזה נתקיים 'משנה מקום משנה מזל' בלי שיהיה בוזה כל שינוי בתכלית הרוחנית למענה נברא. וכן אפשר להכפיל דוגמאות).

אבל יש אשר חלקו בגילוי הוא למשל להיות עני ובעל יסורין, כי חלקו הוא קידוש ה' של קבלת יסורין באהבה. לאדם כזה לא תועיל תפלה וכל זכות לשנות את מזלו, ואפילו אם יתפלל בכל לבו בדביקות גמורה שיתנו לו עשירות או בריאות, לא יתכן שישתנה מזלו על ידי זה. וזהו שכתבו התוספות 'אבל פעמים שאין המזל משתנה כהא דר' אלעזר בן פדת'. ולזה התכוון רבא (מו"ק שם) כשהעיד שרבה ורב חסדא שניהם צדיקים גמורים היו, שניהם התפללו על גשמים וירדו, אבל רב חסדא חי תשעים ושתים שנה ורבה רק ארבעים שנה; לרב חסדא היו הרבה שמחות ושפע כל טוב, ולרבה הרבה אבל וחוסר כל; ומזה הוכיח רבא דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, היינו כאשר זה מעצם חלקו, כנ"ל.

מזל עליון

ובמסכת ברכות (ז.) נחלקו תנאים אם הודיע השי"ת למשה מה ששאל, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו וכו'; שלרבי יוסי הודיעו: צדיק וטוב לו – צדיק גמור. צדיק ורע לו – צדיק שאינו גמור וכו'; ולרבי מאיר לא ניתנה לו תשובה על שאלה זאת שנאמר וחתתי את אשר אחן – אף על פי שאינו הגון, ורחמתי את אשר ארחם – אף על פי שאינו הגון. וגם את זה ניתן להסביר כנ"ל, שרבי יוסי מדבר במי שהכלים הם רק משרתים לתכליתו, ועל כן הם משתנים על ידי זכות וחובה, והענין ניתן להשגה, ורבי מאיר מדבר במי שהעניות והעשירות הם מעצם תכליתו, ולכן אינם משתנים על ידי זכות וחובה. ואם נשאל, למה חלקו של זה לאכול שני שולחנות, וחלקו של זה לסבול עניות ויסורין, על זה נאמר וחתתי את אשר אחן, ואי אפשר שיתגלה טעמו בעולם הזה כלל אפילו למשה רבנו; כי חלוקת החלקים לנשמות לפי התכלית – דבר זה מושרש בעולם שלמעלה מעולם הבחירה, ולא יתגלה טעמו אלא בתיקון הכללי בסוף כל ההשתלשלות; והוא הנקרא 'מזל עליון'.

ובספרים הקדושים מבואר שיש בעולם האצילות ענין טמיר ונעלם מאד היא דרגה הנקראת עתיק יומין (ע"פ דניאל ז, ט), ובה עשר ספירות. והנה בג' הראשונות שלה מושרשים הטעמים לחלוקת החלקים לנשמות לכל שיתא אלפי שנין, והנהגה על פי שרשים אלו היא הנקראת מזל עליון. וג' ספירות אלו נקראות רישא דלא אתיידע, כי אינן מושגות למטה כלל, כי הן למעלה מן הבחירה ולמעלה מן הזמן, ועל דרגה זו נאמר לפני לא יראו, וחותי את אשר אחון וגו' כנ"ל. ו' ספירות התחתונות יש להן שייכות לבחינת זמן, והנהגה על פיהן היא לפי זכות וחובה, והיא הנקראת מזל תחתון. נמצא שמה שאמרו ז"ל 'יש מזל לישראל', היינו מה שלא ניתן לשנות על ידי זכות וחובה, מדבר במזל עליון, ומה שאמרו 'אין מזל לישראל' מדבר במזל תחתון, ולא פליגי. (עיין פתחי שערים לר"א חבר, נתיב סדר הפרצופים ח-ז).

והסתכלות זו בטעמי קביעת חלקי הנשמות, כל אחת לפי מקומה ושורשה שהיא מסתרי הבריאה כנ"ל, עליה שנינו 'כל המסתכל... מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור... רתוי לו כאילו לא בא לעולם', ופירש"י 'טוב ויפה היה לו אילו לא בא לעולם' (חגיגה יא:).

וטעם הסכנה שבדבר מבואר; עיין מה שכתבנו במאמר 'איכות וכמות' על הסכנה האורבת לאדם המסתכל למעלה ממדרגתו, וכיון שדרגה זו היא למעלה מעולם הבחירה, ההסתכלות בה כלומר קביעות המחשבה בה היא מסוכנת מאד כי האדם עלול להיפגע בעבודתו כשמישיג בשכלו ששורש עולמנו הוא דרגה ללא בחירה וללא אנוכיות נפרדת כלל.

הרי שעלה בידנו בס"ד לבאר שני גדרי המזל הנמצאים בהנהגת העולם הזה, ולמה האחד ניתן להשתנות והשני לא. וכל זה הוא במה שנוגע ליחידים...!

(ע"ע בענין שילוב ההנהגה הטבעית על פי המזל, עם ההנהגה ה'רצונית' שלמעלה מן המזל – בפירוש ראב"ע וארא (ו,ג), תשא (לג,בא); דעת חכמה ומוסר ח"ג מ).

*

עוד בענין זה, כתב הרשב"א בתשובותיו (ח"א קנח): שאלת, הא דאמרינן בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא, ומפסוקי התורה נראה בהפך הגמור, כי בזכות ובעונש הדבר תלוי. תשובה: הדבר הזה נחלקו בו חכמי ישראל בכמה מקומות בתלמוד, אם יש מזל לישראל או אם אין מזל לישראל... ונראה לי כי לא נחלקו אלא במקרה היחידים ולא במה ששייג את הציבור, כי לדעת כולם כח הציבור גדול לידון על פי מעשיהם לטוב או למוטב, והתורה דברה על הכלל לא על הפרט... ואף על פי שתמצא בחזקיה שמעתי את תפלתך... והספתי על ימיך חמש עשרה שנה – המלך כציבור, שהציבור וכל ישראל תלויים בו.

וזה כדעת האומר יש מזל לישראל, אבל לדעת האומר אין מזל, התורה דברה בין על הכלל בין על הפרט, וכן אנו עושים מעשים על פי הסברה הזו, וכדאמרינן כמאן מצלינן האידינא אמריעי ואקצירי, כרבי יוסי'.

ורבנו בחיי (לך טו,ה; עקב ת,יח) כתב שמחלוקת האמוראים אם יש מזל לישראל אם לאו – על הכלל נשנתה, אבל ביחיד ודאי שיש מזל, כמו שאמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא. ועוד הוסיף (בפרשת וילך – לא,יד) שאף שיחיד תלוי במזל, יש בכחה של תפלה לשנותו.

עוד בישוב קושית התוס', ע' בספר מאור עינים בלקוטים (ד"ה כשרצה אברהם) בשם הבעש"ט; ה'אין', הרצון הנעלם – הוא המזל לישראל (וכ"ה בספר גבורות אריה – חנוכה, בשם הרה"ק מלובלין). ובספר רסיסי לילה (דף פח) לר"צ הכהן: 'ידוע הפירוש שהאין הוא מזלם של ישראל, ר"ל ששורש חיותם וכן נפשם הוא שהם אין ואפס מגרמייהו – רק מה שהש"י משפיע, וזהו המזל ומטיף להם השפע דבני חיי ומזוני, אבל מצד פרידתם בישות כאילו הם יש ודבר נפרד אין להם מציאות ושפע דבני חיי ומזוני כלל, כי אינם תחת המזל דישות שהוא תחת השמים ממשלת הכו"מ שהוא המזל דעכו"ם שהם יש להם שפע בני חיי ומזוני דישות מצד המזל שתחת השמים.

*

(ע"ב) 'כסי רישך כי היכי דתיהו עלך אימתא דשמיא' –

'בנדרים דף ל"ו משמע דקטנים דרכן לילך בגלוי הראש. ועבי"ד סימן רי"ז סל"ז. ומכל מקום נכון לכסות ראשם דתהוי עליהם דשמיא כדאיתא בסוף שבת... (מגן אברהם ה סק"ו).

'אלמיה יצריה, סליק פסקיה לקיבורא בשיניה'. יש מי שפירש שלא נכשל בגניבה, שכן משמע מכך

- וכן מותר ליתן אוכל לכל בע"ח שהוא רעב ואינו מוצא לו מזון (עפ"י ערוה"ש שכד, ב; שש"כ כו, כג).
- ד. נפלו לו חזירים בפרעון חובו, הואיל ומותר להשהותם עד שימצא אפשרות למכרם בשוויים – נחשבים 'מזונותן עליך' ומותר ליתן להם מזון בשבת (ברכי יוסף, מובא במשנ"ב שכד סק"ל).
- ה. יש נוהגים ליתן חטים לפני עופות בשבת שירה – ואינו נכון, שהרי אין מזונותם עליך (מג"א; משנ"ב שכד סק"א). ויש מקיימים המנהג (ע' ערוך השלחן שם ג; דעת תורה יא). ולדברי הכל מותר לנער מפה מהפירורים שעליה באופן שהפירורים מזומנים לציפורים (שש"כ כו, כא).

דפים קנה – קנו

רנו. מה הדין הפעולות דלהלן בשבת?

- א. אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים.
- ב. נתינת מים למורסן.
- ג. גיבול קלי ומורסן ובחישת שתית.

א-ב. אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים – האחרון חייב. דברי רבי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב עד שיגבל. וכן נחלקו במורסן; לדברי רבי אין נותנים מים למורסן למאכל הבהמה. ולדברי ריב"ז נותנים. וכן סתמה משנתנו. הרבה פוסקים נקטו הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה. ויש שפסקו כרבי, כדלהלן.

ג. נחלקו בברייתא האם גובלים את הקלי (= קמח קליות) בשבת אם לאו. ופרש רב חסדא שרבי יוסי ברבי יהודה הוא שאמר גובלים, והוא שמשנה מדרכו – שמגבל מעט מעט. ולענין מורסן שנינו במשנה שאין גובלים אותו במים (ולדברי רבה משנתנו כדעת ריב"ז כאמור). וכן אמרו בשם רבי חייא, אסור לגבל אבל מותר לפרק (רש"י: מפרק מלפני בהמה זו ונותן לפני אחרת. תוס' ועוד: להריק מים והמורסן מכלי אל כלי שיתגבל היטב). אבל מסרו שרב ירמיה בר אבא אמר בשם רב: גובלים ולא מספים (= מאמירים. רש"י), והוא שמשנה מדרכו. כיצד משנה, מוליך המקל / התרווד שתי וערב (אביי), וכדי שיתערב היטב מנער הכלי (רב יהודה, כפרש"י. וי"מ: מנערו מכלי לכלי). בחישת השתית (= מאכל העשוי מקמח קלי ע"י עירוב משקים, ובוהשים אותו בכלי והיינו גיבול), אמרו בברייתא שמתרת לדברי הכל. ופרשו בגמרא בבבליה רכה ועל ידי שינוי, אבל בבבליה עבה מחלוקת, כאמור. ופירש רב יוסף שמשנה בהיפוך הסדר הרגיל; אם בחול נותן את החומץ ואח"כ את השתית, בשבת מקדים ליתן את השתית תחילה, או להפך. [ואמרו שבבבל היו נוהגים על פי שיטת ריב"ז לגבל השתית, שלא ברצון רבינו הקדוש].

א. הרי"ף והרא"ש וכמה ראשונים פסקו כרבי יוסי ברבי יהודה. ויש חולקים (ספר התרומה רכ; סמ"ג לאו סה; סמ"ק רפב – בשם ר"י).

לדעת הרמב"ן בפירוש דברי הרי"ף [דלא כרז"ה], גיבול גמור אסור אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה, ורק קלי ושתית לאדם, אעפ"י שהוא מגובל כל צרכו – מותר על ידי שעושה מעט מעט. ובבבליה רכה מותר אפילו הרבה ועל ידי שינוי הסדר. ומורסן לשוורים מותר אפילו עבה כשאינו מגבל היטב, דהיינו בשתי וערב וניעור לכלי.

ונקטו כמה פוסקים להלכה שבבלילה רכה מותר על ידי שינוי מן הסדר ובנוסף ישנה בצורת הבחישה – שיבחס באצבע או ע"י נענוע הכלי. [עפ"י תרומת הדשן גג – כי לפי הדעה שנתנית המים אינה כגיבול, אין מועיל שינוי בנתינת המאכל תחילה אלא צריך שינוי בגיבול עצמו. ויש מצדדים שדי בשינוי הסדר. עפ"י דרישה, חז"א נה,ה]. ואם צריך לבחוש על ידי תרווד וכד' יבחס שתי וערב. ובשעת הדחק כשאי אפשר בענין אחר, מותרת אף בלילה עבה באותם שינויים, שבאופן זה סומכים על רוב הראשונים שנקטו כריבר"י (עפ"י ש"כ ח,ט-יא. ע"ש פרטי הדינים. וע' אג"מ כרך ו עמ' קמד) שערבוב בידית הכף או המזלג נחשב שינוי. ונראה שזה דוקא בקערה וכד' אבל בבקבוק שמכניסם לתינוק אין היפוך הסכין נחשב שינוי.

ובאגרות משה (כרך ו עמ' קמג) נקט [כהט"ז] שבבלילה רכה אין להתיר אלא לצורך גדול. ובבלילה עבה משמע (שם עמ' קמד) שנקט לאסור.

ב. בפירוש ר"ח מובא שאין מתירים בגיבול קלי ובשתית אלא בדרך שתי וערב. אבל מכל שאר הפוסקים אין משמע כן (מובא בבאה"ל שכא, יד סד"ה שמה).

ונראה ששינוי בעשיית שתי וערב שאינו מתגבל היטב ויש היכר בתוצאת הגיבול, מותר בכל הדברים שהצריכו בהם שינוי, ואין צריך שינוי נוסף. מאידך, במורסן שהצריכו בו 'שתי וערב' אין מועיל בו שינוי 'מעט מעט', [וכמו שהסיק המשנ"ב דלא כמג"א]. וכן שינוי בסדר הנתינה אינו מועיל במקום שהוזכר שינוי 'מעט מעט' או 'שתי וערב'. ומצד הדין, בקלי שהתירו בו מעט מעט אפילו בבלילה עבה, אין להצריך בו שינוי הסדר אבל טוב להחמיר כדברי ערוך השלחן להצריך שניהם (עפ"י אגרות משה כרך ו' עמ' קמג-קמד).

ג. יש אומרים בדעת רש"י שאין מותר אלא שתי וערב פעם אחת (ע' באה"ל שכד, ג בשם ב"י וב"ח). וברמב"ם משמע שמותר אפילו כמה פעמים. ויתכן לפרש כן אף בדעת רש"י. אך נראה שאינו רשאי לעשות שתי וערב בוא"ז במהירות אלא רק לאחר שפסקה פעולת השתי יכול לעשות שוב שתי או ערב (עפ"י חדושים ובאורים. וע' אג"מ כרך ו עמ' קמג שהקל למעשה להוליד שתי וערב יותר מפעם אחת, אבל להוריק מכלי אל כלי אין לעשות אלא פעם אחת).

בחזון איש (נה,ו) מצדד שיש להוציא התרווד בין השתי והערב, שאל"כ הרי מערב בסיבוב כשעובר משתי לערב, ושמה חוזר לאמצע ועושה ערב. ואם מקפיד לעשות פעם שתי ופעם ערב [בהספק ביניהם] ודאי אין צריך להוציא התרווד (אג"מ כרך ו עמ' קמד).

ד. גדר 'בלילה רכה' – דבר שהוא נשפך ונרוק אבל עדיין הוא גוש ולא נוזל, אך אם הוא כמים עכורים אין זה בגדר 'לישה' כלל (עפ"י חזון איש עו,ט. וע"ע שבט הלוי ח"ז קה).

דף קנו

רנז. היש מזל לישראל אם אין?

רבי חגיגה אומר: מזל מחכים, מזל מעשיר, ויש מזל לישראל (שאינן תפילה ודקה משנה את המזל. רש"י). רבי יוחנן אומר: אין מזל לישראל (שעל ידי תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה. רש"י). ואף רב סבר כן. וכן למדו מדברי שמואל ומדברי רבי עקיבא ורב נחמן בר יצחק.
א. גם מה שאמר רבא (במור"ק כח). בניים, חיים ומזונות לא בזכות תלוי הדבר אלא במזל – על ידי זכות גדול משתנה, אבל פעמים שאין המזל משתנה (תוס' ועוד).

וכתב הרשב"א (בתשובה ח"א קנה. ועע"ש יט תט ובה"ה מה) שלא נחלקו אלא על היחיד, אבל לגבי כלל ישראל, או המלך שהוא כציבור – לדברי הכל גורלם תלוי בזכויות ולא במזל. ורבנו בחיי (לך טו,ה; עקב ת,יה; וילך לא,יד) כתב שעל הכלל נחלקו האמוראים האם יש להם מזל אם לאו, אבל ליחיד – ודאי יש מזל, ומכל מקום בכח התפילה לשנותו (וע"ע במובא בצינוני מהרש"ם כאן).

ב. כתבו ראשונים שאף על פי שאמרו (בפסחים ק"ג) 'אין שואלים בכלדיים', מ"מ במה שאדם יודע שהוא כנגד המזל – לא יעשהו, כגון שראה באצטגנינות יום שאינו טוב למלאכתו – נשמר ממנו, שאין סומכים על הנס. אך הואיל ולפעמים עושה הקב"ה נס ליראיו לבטל מהם הגזרה, לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות, ואם ראה בהם דבר שלא כרצונו – עושה מצוה ומרבה בתפילה (עפ"י תשובת הרמב"ן קפב, הובאה בב"י יו"ד קעט וברמ"א שם ב. וכ"כ הריטב"א כאן. וע"ע במאירי סנהדרין ספ"ז כמה חילוקים; שו"ת ר"י בן הרא"ש צא).

דפים קנו – קנז

רנח. א. האם מותר לטלטל נבלה או טריפה בשבת כדי להאכילה לכלבים?

ב. דברים המוקצים משימוש האדם כגון מחצלות המשמשות פרקמטיא בספינה, או עצים המונחים ברחבה שאחורי הבתים לימות החורף?

ג. מה דינם של מוקצה מחמת איסור, מחמת מיאוס, ומחמת חסרון כיס?

א. לדברי תנא קמא במשנתנו, מחתכים את הנבלה לפני הכלבים, ואף על פי שנתנבלה בשבת. כן היא דעת רבי שמעון שאין לו איסור ב'מוקצה' (וכן דעת בית הלל לפי גירסת רב נחמן). ואילו רבי יהודה אומר (וכן דעת בית שמאי, לרב נחמן): אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן. ונחלקו אמוראים להלכה; עולא ורב ולוי פסקו כרבי יהודה (אבל בשעת הדחק הורה רב לטלטל נר הנוכה בשבת לאחר שכבה (לעיל מה). ובמקום אחר (לעיל קכח). אמרו שרב סובר כר"י רק באיסור אכילה אבל בטלטול סבר כר"ש). ולכך לוי לא היה רואה טריפות ביום טוב אלא על מקום אשפה, שאם תימצא טריפה יניחנה שם. ואילו שמואל וזעירי ורבי יוחנן פסקו כרבי שמעון. וכן נקטו רב אחא ורבינא. (ע"ע בשיטות שאר האמוראים, לעיל מד).

נחלקו אמוראים (בביצה כז) האם התיר רבי שמעון רק כשהיתה הבהמה מסוכנת מאתמול או אפילו היתה בריאה. ויש גורסים שבמסוכנת מודה רבי יהודה שמוותרת. לא נחלקו אלא בחולה (ע"ה ור"ה ור"ד שם).

להלכה אנו נוקטים בזה כרבי שמעון, הלכך מותר להאכיל הנבלה לכלבים, ואפילו היתה בריאה אתמול (עפ"י או"ח שכד, ד. וי"א דוקא בחולה קצת מותר ולא בבריאה. ע' או"ז; א"ר ובהגר"א משנ"ב ושעה"צ שם).

בהמת קדשים שמתה (אפילו מאתמול), לדברי הכל לא יזינה ממקומה, שאינה ראויה לכלום (שאף אם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, הלא אין פודים בשבת וביו"ט. רש"י ביצה כז).

ב. דברים המוקצים למטרה מסוימת ואינם מזומנים לשימוש, כגון מחצלות שבספינה המיועדות לפרקמטיא, וכן עצים שהונחו במוקצה (= ברחבה שאחורי הבתים) המיועדים להסיק בהם בימות החורף, וכן אוצר תבואה